

Алексиос Панагопулос

Члан Европске академије наука и уметности

Салцбург, Аустрија

<https://orcid.org/0009-0008-9304-4040>

alexios.panagopoulos@gmail.com

Лампрос Пацавелас

Државни универзитет у Атини, Грчка

Вршилац дужности тужиоца

Нафплион, Грчка

<https://orcid.org/0009-0003-6096-4899>

МЕЂУНАРОДНЕ ИНТЕГРАЦИЈЕ КАО АРГУМЕНТ ГЕОПОЛИТИКЕ : ИСЛАМ И ХРИШЋАНСТВО У АЛБАНИЈИ

Сажетак

Познато је да је Енвер Хоџа био диктатор Албаније, који је тврдио да је братство ислама основни принцип важног правног корака за његову државу. Становништво турског порекла у хаотичном Отоманском царству, представљало је Арапе, Курде, Албанце, који су били чланови владе Османског царства. За њих није било етничких баријера, једини услов за обављање јавних функција био је прелазак на ислам и прихватање исламске културе. Кршење светих исламских правила сматрало се одступањем од правог ислама, што се кажњавало чак и смртном казном као пример сваком отпаднику. Хришћанска земља је проглашена државном својом отоманске владавине, обрађивали су је (култивирали) Албанци и хришћани под надзором муслимана. А локално муслиманско становништво се повећавало, као последица насиља над хришћанским девојкама које су рађале турску децу и отимања деце. Сваки ага је прикупљао порезе за османску државу и одржавао тиранску управу. У оквиру османске владавине неки хришћани су успели да се нађу на високим административним положајима, али су убрзо елиминисани. Прави однос између албанских муслимана и хришћана почео је да се обликује од постојања заједничке националне државе 1914. године. Православна хришћанска црква у Албанији је увек играла важну улогу у стварању новог политичког и друштвеног миљеа у модерној Албанији, због политичке и друштвене садашњости, будућности и њених међународних односа са свим суседним народима и Европом. Тако је међународна интеграција као геополитички аргумент нашла директну примену не само у албанском исламу, већ и у европском хришћанству.

Кључне речи: међународне интеграције, геополитика, ислам, Албанија.

Увод

Врховни владар Албаније Енвер Хоџа је био комуниста и заговорник атеизма, диктатор који је сматрао да је братство у исламу основни принцип и важан државноправни корак. Албански диктатор Хоџа је рекао: „Братство у исламу је било принципијелно и правно питање. Од почетка међу члановима заједнице, чак и између владара и његових поданика, преовладало је духовно и материјално јединство.¹³⁹ Међународне интеграције као геополитички аргумент нашле су примену у Албанији захваљујући исламу и европском хришћанству.

Стари Албанци су се прво побунили против нове владајуће власти, али су касније многи од њих прешли на ислам и постали турски Албанци, у историји познати као „Гегиди”. Временом и због нових рађања од насилног злостављања и крађе лепих хришћанских девојака, које су рађале турску децу, број овдашњих муслимана се знатно повећао. Хришћанску земљу која је проглашена државном својином отоманске владавине обрађивали су Албанци и хришћани под надзором муслиманских званичника. После сто година, јањичари су чинили већину феудалних земљопоседника. Њихово понашање према потчињеним хришћанима и локалним сељацима најбоље се види у изјавама албанских историчара да су се власници Чифликија на својим салашима понашали као прави тирани. Наносили су најгоре зло хришћанским сељацима, горе него робовима у античко доба и црним робовима у афричким колонијама. Некадашња хришћанска земља Источног римског царства у Албанији сматрана је искључивом својином суверене Османске државе, конкретно султана као представника Алаха у свету. Сваки ага или бег могао је да прикупља порезе за Османску државу и одржавање њене тиранске владавине. Стицање статуса муслиманског феудалног земљопоседника подразумевало је и његово претходно прихватање ислама, као начина придруживања теократском режиму Османске државе.

Због државних потреба које су постојале у оквиру османске владавине, неки хришћани су успели да се нађу на високим административним положајима, али су убрзо нестали. Јасно је да они који су остали на пожртвованим положајима као Албанци-хришћани више нису могли да осећају сродство са својим муслиманским сународницима, турским Албанцима. Ови Турко-Албанци су хришћане Албанце сматрали робовима, само зато што нису постали муслимани. Параноја и погрешна теорија о верским разликама утицали су на њихове унутрашње односе.

Прави однос између албанских муслимана и хришћана почео је да се обликује од постојања заједничке националне државе 1914. године. Посебно су римокатолици Албанци осећали анимозитет према Албанцима муслиманима,

¹³⁹ Hoxha E., *Reflexions sur le moyen orient*, Tirana, 1984, pp. 494.

сматрајући их чак и неистинским Албанцима, због њиховог преобраћења у ислам. Овакво стање је трајало све до Другог светског рата, а можемо претпоставити како је један Албанац размишљао о другом Албанцу током пет векова османске владавине. У ствари, када су албански муслимани били представници владајућег отоманског режима, њихово тиранско понашање према свим хришћанима, православцима и католицима, било је пакао на земљи.

После Другог светског рата Хоџа је забранио религију. Ова одлука је створила услов за настанак јединствене албанске нације муслимана и хришћана. Такав албански народ са толико верских разлика није могао дуго да опстане. Признали су то и званично, после пада комунизма, када је враћена слобода верским заједницама. Мало по мало почели су да се враћају у пређашње стање, а на верску припадност је утицала савремена друштвена и политичка активност.

Албанске политичке партије и штампа били су обојени паролама, а историја се нашла у сталном идеолошком, друштвеном и геополитичком сукобу. Православна црква у Албанији је одиграла важну улогу у стварању новог политичког, друштвеног, правног и уставног окружења у садашњој Албанији. Кроз овај развој догађаја, осврће се и на политичке догађаје од 1990. године па надаље, који су били кључни за политичку и друштвену ситуацију у Албанији тог времена, за њену будућност и међународне односе са свим суседним народима.¹⁴⁰ Верска осећања Албанаца била су слабо изражена јер су готово увек давали предност националном интересу над верским идеалом.¹⁴¹

Савремени писци, попут Александра Поповића, постављали су питање да ли има утицаја ислама на културни идентитет албанских муслимана, а он је одговорио: „Дефинитивно не!”¹⁴² Албански народ је подељен на три главне конфесије: исламску, православну и римокатоличку, са минималном заступљеношћу јеврејске заједнице. Унутар муслиманске заједнице постојала је подела на суните¹⁴³ и бекташијске заједнице¹⁴⁴. Међутим, последњи пописи нису узели у обзир верску припадност, па се савремени подаци заснивају на претпоставкама и претходним пописима који су то забележили. Тренутно се процењује да у Албанији око 55% муслимана живи заједно. Однос следбеника ханефијске школе сунитског ислама и припадника бекташијске секте је 2:1, у корист првих¹⁴⁵, затим 33% су православци, око 6% су римокатолици, и око 6% су атеисти и друге верске конфесије.

¹⁴⁰ Wassa P., *La verite sur l'Albanie et les Albanaise*, Paris, 1879.

¹⁴¹ Shpuza G, *Jurmime ne epoken e Rilindjes Kombetare (Investigation of the national renaissance period)*, Tirana, 1980.

¹⁴² Popovich A., *L'Islam balkanique*, Berlin 1986, pp. 62.

¹⁴³ Albert Hourani, *History of the Arab Peoples*, translated by Byron Mataragas, published by Nea Synora-AA Livanis, Athens, 1994.

¹⁴⁴ Baba R., *Misticizma islame dhe bektashizma (Islamic mysticism and bektashism)*, Tirana, 1995.

¹⁴⁵ *The New York Times Almanac*, 2007, pp. 526; Korm Ž, *Multiconfessional communities*, Sarajevo, 1977, pp. 271.

Верско уверење је било важан фактор у животу Албанаца. Пре него што је територија данашње Албаније дошла под османску туђинску власт, албански народ је после раскола 1054. године подељен на православне и римокатолике. Тако је, након отоманске инвазије и окупације, део становништва био приморан да прихвати религију освајача, јер је ислам по дефиницији био „дин ва давла” односно – и вера и држава.¹⁴⁶ Истовремено, прелазак дела албанског становништва на ислам је подразумевао и напуштање првобитне хришћанске заједнице са немуслиманским Албанцима.

Турски политиколог пише: „Проучавајући Турке који су живели у Царству, можемо приметити да они нису имали посебно место у милетском систему, већ су са свим осталим муслиманима (Арапима, Курдима, Албанцима) представљали Кехријеву владу Царства. Међу њима није било етничких баријера, јер су отомански Турци у потпуности прихватили исламску цивилизацију”.¹⁴⁷ Бити муслиман значило је подредити своје личне породичне и националне интересе општим исламским верским интересима. Кршење ових закона сматрало се одступањем од правог ислама и једина казна за такав прекршај била је смртна казна за отпадника.¹⁴⁸

Верски фактор је интерно поделио становнике Албаније¹⁴⁹ и због тога су се они раздвојили, а неки су успели да побегну у Грчку и постали познати као Арванити, односно православци. Међутим, верификација и примена исламског шеријатског закона је био главни циљ османске државе на целој њеној територији, па тако и у Албанији.¹⁵⁰ Онај ко прими ислам прихвата и исламску мисију – тзв. даву (тур. *Dawah* или *Dava*), односно преобраћење немуслимана како би се избегла казна покајања која чека невернике након смрти.¹⁵¹

Поглавље I

Обавеза „дава” укључује употребу насиља као од Бога дозвољеног средства, у случају да немуслиман не желе да прихвате ислам. Албанци као нови муслимани били су приморани да примењују насиље над својим сународницима и рођацима, да их натерају да прихвате нову веру. Јасно је да је

¹⁴⁶ Yannoulatos A., *Islam*, Belgrade, 2005.

¹⁴⁷ Yelda D., Pan-Ideologies in the Ottoman Empire against the West: From Pan-Ottomanism to Pan-Islamism, *The Turkish Yearbook of International Relations*, no. 36 (2005), Ankara, pp.151.

¹⁴⁸ *Qur'an translated by Besim Korkut*, Sarajevo, Сарајево, 1984, pp. 617, footnote 33, paragraph 2.

¹⁴⁹ Marmullak R., *Albania and Albanians*, London, 1975.

¹⁵⁰ Karčić F., *Sharia courts in Yugoslavia 1918-1941*, Sarajevo, 1986, pp. 101.

¹⁵¹ About Islamic Eschatology see: Yannoulatos A., idem; Smailagić N, *Lexicon of Islam*, Sarajevo, 1990. See also Glavinis A, Vasilije Drinopoljski and his activity on church question of Albania, *Epirus calendar*, 4, (1982), pp. 87-113, Ioannina.

однос између албанских муслимана и немуслимана морао да се одвија уз непријатељство и много мржње.¹⁵²

Показује се колико је политички и геополитички неоправдана теорија да верска разноликост није утицала на разбијање етничког јединства Албанаца. Албанци, чак и они који изјављују да је нација важнија од вере, сведоче да међусобна љубав између Албанаца различитих вера није стабилна. Слично, Реџеп Краснићи, један од присталица националног албанског пројекта, сматра да је рат против Османлија који је водио славни херој Ђерђ Кастриоти, звани Скендербег, у великој мери био грађански рат између Албанаца-хришћана и муслимана. Ови хришћански Албанци су од оца имали грчко православно порекло, а по мајци српско. Борба против муслиманских Албанаца, под командом Балабан-паше из области Мата, једна је од познатих албанских области. Међу најхрабријим ратницима био је и рођак Ђерђа Кастриота, Хамза. Албанци-муслимани су показали суровост према невернику Хамзи Кастриоту који је хтео и вратио се хришћанству и на тај начин су рекли да је вређао Алаха и његовог посланика Мухамеда, а Балабан-паша је убио својих девет затвореника, високих официра, јер нису хтели да приме ислам.¹⁵³

Религија је увек одређивала понашање и друштвене перцепције Албанаца. Албанци-муслимани су се идентификовали са Отоманским царством као универзалним исламским калифатом, а с обзиром на шеријат, обавезали су све муслимане да живе у таквој држави. Османски Турци су наводно дошли као ослободиоци, а не као освајачи, према доктрини и принципима ислама. Сва средства за успостављање Исламске државе су не само легитимна, већ и неопходна, а укључивала су убиства, прекршаје, отмице деце за јаничаре и лепих девојака за хареме, као и продају мушкараца и жена на пијацама робља широм империје.¹⁵⁴

Међународна интеграција као геополитички аргумент нашла је примену кроз ислам у Албанији и у европском хришћанству. Османске активности су евидентне и у следећем опису: „Турска власт у Јужној Албанији била је велика катастрофа. Турци су без мере пљачкали и уништавали, а то је њихова кривица. Хроничари из 15. века сведоче о огромним освајањима у Албанији, о масовном паљењу градова и села, о неописивој бруталности у опхођењу према локалном становништву, отимању деце за стварање јаничара или њиховој продаји за робље у Азији.“¹⁵⁵

¹⁵²Look: Hoxha E., Disa mendime per rilindesit (Reflexion on promoters of our national renaissance, *Studime politiko-shqerore*, 2 (1982), Tirana.

¹⁵³Krasniqi R., *Georges Kastrioti, Scenderbeg*, Paris-Firenza, 1983, pp. 154. See also *Albania*, Athens, 2000; *Intentari i ligatinave te Shqiperise*, Athens, 2003; Lazakis Ch., *Albania*, Athens, 2002.

¹⁵⁴Pollo S., Arben P., *Histoire de l' Albanie des origins a nos jours*, Roanne, 1974.

¹⁵⁵Look: Арш Г. Л., *Краткая история Албании*, Moscow 1965; Konidaris G., *About first mention of Albanians in ecclesiastical sources and their boundaries in Byzantine era*, Athens, 1953

Хришћанска земља је проглашена отоманском државном имовином, коју су обрађивали хришћани Албанци под надзором муслиманских спахија, који су били страни муслимани и преобратили Албанце. Временом се број локалних Албанаца-муслимана повећавао и они су чинили већину феудалних земљопоседника. Њихово понашање према потчињеним хришћанско-албанским сељацима може се видети и у изјави једног албанског историчара: „Власници Цифликије на својим земљама су се понашали као прави тирани и према сељацима су се понашали и горе него према робовима у античко доба и црнцима у данашњим афричким колонијама”.¹⁵⁶

По потреби државе било је и сипачи-хришћана, али су успут нестали. Албанци-хришћани нису могли да осете никакву везу са својим муслиманско-албанским сународницима, који су их сматрали робовима, само зато што нису били муслимани. Албанци који су се борили за ослобођење од османске власти били су подаље, само због овог дубоког верског сукоба. Суседни народи, Грци, Срби, Бугари, побунили су се против Турака, док су се Албанци покорили као део владајућег Милета. Муслимански Албанци у отоманској војсци представљали су снажну угњетавачку песницу против хришћанских ослободилачких устанака. Француски писац Виктор Берар примећује: „Можемо рећи да на крају 19. века званична Турска никоме није давала привилегије, осим Албанцима. Султан је својим вољеним Албанцима дао и извршну власт и мац”.¹⁵⁷

Поглавље II

Све ово показује колико је дубок несклад између две религије у Албанији и потлачена хришћанска албанска мањина више није могла да отпочне самосталну ослободилачку борбу све до Првог балканског рата 1912. године када је збачена власт Отоманског царства.¹⁵⁸ Покренуто је међународно питање између великих сила, шта да раде са овим муслиманима-Албанцима, који су пораз Османлија доживљавали као свој, због поистовећивања са њима, и зато што је претила опасност од прерасподеле некадашњих Османских држава између суседних земаља. Тада су почели да се улажу напори да се промовише идеја о етно-језичким разликама Албанаца од Турака, тако да су суперсиле, пре свега Аустрија и Италија, инсистирале на стварању технички независне нове државе Албаније, што се коначно догодило.

¹⁵⁶ Viron K., *Les conceptions du comite de liberation nationale a propos de la paysannerie, Studia Albanica*, 2 (1983), pp. 46, Tirana. „They did not permitted to the peasants even to make windows so they whole life were asphyxiated in smoke.” Ibid. „Aghas were the worst exploiters of peasants. Agha is small tyrant and small master of the village.” Ibid., pp. 47. See also: Castellan G., *Histoire de l’Albanie et des Albanais*, Krozon, 2002.

¹⁵⁷ Victor B., *La politique du Sultan*, Paris, 1897, pp. 149

¹⁵⁸ Pepo P., *Kujtime nga levizja per clirimin kombetar 1878-1912. (Memories from people's liberation movement 1878-1912)*, Tirana, 1962.

Албанско-муслиманско становништво било је негативно оријентисано, али су се православци и римокатолици такође а priori разликовали. Међународни правни поредак и интеграција као геополитички аргумент нашли су примену кроз ислам у Албанији и европском хришћанству. Међутим, муслимани-Албанци су били већина, и они су били заостанак у оквиру Османског царства. Православни су преферирали ослобођење од Османлија и у великом броју су били за савез са мајком Грчком, посебно у јужној Албанији (Северни Епир). Као некадашњи грађани Источне римске државе, поистовећивали су православну веру са грчким националним идентитетом и већина њих су заиста били Грци по свом пореклу и језику. Срдачне присталице нове вештачке и независне државе Албаније постали су Албанци римокатолици, под утицајем Италије и моћног Ватикана, који су били територијално и етнички одвојени од осталих балканских римокатолика и углавном опстали као Албанци.¹⁵⁹

Политичке велесиле су после Првог балканског рата створиле независну Албанију и прерасподела територија Отоманске Албаније између Србије, Црне Горе и Грчке се није догодила. Повезаност Албанаца са независном међународно признатом државом показала је њихова акција у Првом светском рату, у борбама 1914. године, у централној Албанији, са укидањем феудализма и ослобађањем сељаштва као борбом за ислам, са устанком предвођеним дервишом¹⁶⁰ Хаџи Ђамилом, члан Мелами реда.¹⁶¹

Против ове побуне били су албански национализам и борба тадашњих римокатолика за независну Албанију. Они су идеју о успостављању нове албанске нације ставили изнад верске поделе, уз опрезан однос националистичких интелектуалаца према побуни Хаџи Ђамила, рекавши: „Многе албанске патриоте биле су против револуционара. То показује да су они разумели само један аспект побуне, везан за верски фанатизам сељачких маса, док је потпуно изостао друштвени аспект”.¹⁶²

Православни Срби и Грци и римокатолици Албанци желели су да реагују на идеју која је покушала да их поново спусти под нови облик османског угњетавања који су трпели вековима. Србе и Грке су признавали као своје рођаке и пријатеље, а не своје сународнике, Албанце исламске вероисповести. Након Првог светског рата, Албанија се успоставила као нова независна држава, а Османско царство је распуштено, да би се родила секуларна Турска. Албанија је

¹⁵⁹ Pinon R., *L'Europe et la jeune Turquie*, Paris, 1911, pp. 337. See also Johalas T., *Albanian-Italian bibliography*, Athens, 1996; Kontis V., *The Greeks of Northern Epirus and Greek-Albanian relations*, Athens, 1992; Kupitoris П., *Albanian scientific researches about Albanian language and people*, Athens, 1994.

¹⁶⁰ About dervishes more in : Frasheri N., *Fletore e Bektashinjet (Book about bektashis)*, Bucharest, 1896.

¹⁶¹ Pollo S., Puto A., *ibid.*, pp. 187. See also Kupitoris P., *idem*; Kola P., *The myth of greater Albania*, New York, 2003; Konidaris G., *idem*.

¹⁶² Pollo S., Puto A., *ibid.*, pp. 8.

била окружена православном Србијом и православном Грчком, а преко мора је била римокатоличка Италија.

Албански муслимани нису имали другог избора, па су вољом међународне заједнице, деловањем интелектуалаца, подршком римокатолика и пасивношћу муслиманске већине и православне мањине били суочени са друштвеним и политичким ћорсокаком и тако је настала данашња Албанија. У новој вештачкој држави претпостављало се да ће једина могућа друштвена и политичка идеологија бити потпуни секуларизам.

Одсецање муслимана из Турске и православних из Грчке, није могло да уништи ни панисламски лук, ни свеправославну и свегрчку идеју. Дакле, сви они који су желели да независна Албанија опстане, попут православног епископа и оснивача Албанске националне цркве у Америци Теофаниса Нуласа (Фан Ноли), били су за секуларни режим¹⁶³ који је водио порекло из Тракије. Инспирисан националним идејама и после сукоба са православним грчким свештенством, основао је независну албанску цркву у Америци. Међутим, он се противио увођењу веронауке у албанске школе, јер је сматрао да би неговање верских разлика у албанској јавној школи спречило стварање државе националног јединства.¹⁶⁴

Римокатолици су осећали анимозитет према својим муслиманским сународницима. Да је социјална ситуација била тако тешка током 1930-их, свакако можемо замислити како би мислили једни о другима током пет векова османске владавине, када су муслимани били доминантни представници владајућег режима.¹⁶⁵

Енвер Хоџа је после Другог светског рата забранио веру као највећу препреку за постизање националног јединства, за настанак јединствене албанске

¹⁶³Look: Alvanos H., *Democracy of dinosaur*, Thessaloniki, 2000; Barcas P., *Albania 1997*, Athens, 2003; Benos J., *Battles of Albanian people for independence*, Athens, 1983; Berard V., *Turkey and hellenism. Greeks, Valachians, Albanians, Bulgars, Serbs*, Athens, 1987; Cargacos S., *Albanians, Arbanites, Greeks*, Athens, 1999.

¹⁶⁴Look also: E., *Greece, Albania and Northern Epirus*, Chicago, 1963; Cici F., *Shestime dykrenore, Fan Noli ne fe (Two-winged crown, Fan Noli in religion)*, *Gazetta ABC*, November 8, 2005, pp. 20, Tirana; Eustatiadis K., *Albania- Greece and Organization of United Nations*, Athens, 1946; Faveyrial J.-C., *Histoire de l'Albanie*, Peje, 2001; Ikonomu F., *Orthodox Church of Albania 1912-1988. and fight for hellenism in Northern Epirus*, Athens, 1988; Yannoulatos A., *Step of orthodoxy in Albania*, In Tritos M., *Orthodox Church on Balcan today*, Katherini, 2004; Yannoulatos A., *In Orthodox Church of Albania together live Albanians, Greeks, Tsintsars and Slavs, Eastern Orthodoxy in Post-communist World*, Athens 1994, pp. 328-352; Yannoulatos A., *Religious analysis of Islam*, Athens, 1975.

¹⁶⁵ Rizaj S., *The Islamization of the Albanians during the 15th and 16th Centuries*, *Studia Albanica*, 2 (1985), pp.127, Tirana.

нације. Нација са толико верских разлика није могла да опстане, што су чак и комунистички владари званично признали.¹⁶⁶

Након слома комунизма, обновљена је слобода деловања верских заједница и све је полако почело да се враћа на пређашње стање. Међународна интеграција као геополитички аргумент нашла је примену кроз ислам у Албанији и у европском хришћанству. На верски статус је утицала политичка активност, у сталном идеолошком и политичком сукобу са исповедањем вере. Православна црква данас игра важну улогу у стварању политичког и друштвеног окружења за данашњу Албанију (алб. Republika e Shqipërisë).

Деветнаести век је окарактерисан као период борбе балканских хришћанских народа за ослобођење од вишегодишње исламско-османске власти. Мало по мало, етнички концепт „Турци” замењује се концептом „Османлије”, јер се на тај начин занемарује ислам као најважнија карактеристика ове државе, чији је главни град од 1453. године био владарски град Цариград. Турци Селџуци су победили у бици код Манцикерта, 1071. године, у име турске националне идеје. Ширење ислама извршено је насиљем и мачем, а након пораза Романа Четвртог, Византијско царство ће се опоравити под Алексијем Првим Комнином. Хришћани Балкана су желели своју слободу и неприхватање исламског правног режима. Турци Селџуци су заузели већи део Византијског царства, а Османлије су, настављајући свој поход, касније стигли до града Беча. Њихов циљ је био ширење исламског правног режима кроз свети рат и „дихад” за доминацију широм Европе.

Тако је освојена територија данашње Албаније, која је такође била укључена у систем државно-правног акта шеријата. Албанци хришћани су третирани на исти начин као и православни Грци, Срби, Бугари и сви потлачени народи као православни хришћани који су пострадали за веру у Христа. Албанска традиција је углавном била усмена због неразвијене албанске писане књижевности током векова. Стари становници државе која се данас назива Албанијом говорили су грчким, српским, бугарским и локалним дијалектом албанског, који је добио званичну писану форму почетком прошлог века.¹⁶⁷ Сукоб крста и полумесеца био је главна мотивација за искуство османских освајања. Временом је исламски притисак постајао све јачи и јачи, осим бекства у суседне хришћанске земље, једино решење је било мучеништво или прелазак на ислам. У суседним хришћанским земљама православни нису били добродошли и прогањани су као расколници. Неки од њих остају и прихватају

¹⁶⁶ Look: Yannoulatos A., *Saga and vision calm coexistence of religious communities in Albania*, *Ecclesia*, 71 (1994), стр. 231-234, 279-282, 329-330, 360-363 (inaugural address to the Academy of Sciences in Athens, December 14, 1993), Athens; Idem, *Albanian Church, history and spiritual tradition*, *Treasury of orthodoxy*, Athens, 2000, pp. 486-506; Idem, *Do not mix religion and terrorism*, *Kathimerini*, October 14, 2001, Athens (interview).

¹⁶⁷ A. Hetzer-Z. Finger in their work *"Lehrbuch der vereintlichten albanischen Schriftsprache"*, Hamburg, 1993.

мучеништво, а отпор већине временом слаби, уосталом, исламизација је била једносмерна улица.

Тако су се балкански муслимани појавили на целом западном Балкану. Многи се слажу да су преци Турака били људи монголске расе, слични данашњим Кинезима и Монголима. Па како је могуће да су данашњи Турци бели? Као бивши премијер Тансу Чилер или Исмаил Џем, министар спољних послова? Захваљујући којој мешавини, са којим народом су монголоидни Турци постали бели? Неколико актуелних грчких писаца на ово одговара да су основни антрополошки материјал од којег је настао велики део данашњих Турака управо стари Грци Анадолије, а затим и Бугари, Срби, Мађари, Хрвати, Словенци, Румуни и Украјинци, чак и Аустро-Немци, и многи преобраћени Албанци. Прихватајући ислам и језик других народа, асимилovali су монголоидне црте и постали туркојезични, док су своје хришћанско порекло, добровољно или силом, потпуно заборавили са јањичарима, харемима и исламизацијом.

Исламизацијом су изгубили сваку емотивну везу са својом хришћанском језичком заједницом, па су прихватили геополитичко јединство са муслиманима других етнолингвистичких својстава, а посебно са турскојезичним становништвом. Током 19. века, када је услед слабљења Османског царства борба за слободу била извеснија и када су због слабљења централне власти локални муслимани постали посебно окрутни према хришћанским поданицима, распласале су се ослободилачке побуне. Једина балканска заједница која се није побунила против отоманске исламске власти била је исламизована албанска заједница.

Разлог је једноставан, грчки, српски и бугарски ослободилачки покрети били су побуне хришћана против муслимана, а Албанци су у великој већини постали муслимани и протагонисти отоманског режима, против хришћана. Борбе балканских хришћана против Османлија вођене су углавном са преобраћеним Албанцима. Али паша од Тепеленија са својом суровом војском спречио је ослободилачке покрете Грка, Срба и свих балканских хришћана.

Албанци-православци су били подељени, један део је изабрао грчку националну идеју и учествовао у борби за стварање нове Грчке и оних који су се услед угњетавања одселили у суседне земље, па су се у то време асимилирали са народима некадашњих Источноримских држава, са Србима, Румунима или Бугарима. Носталгија за отаџбином и идеја секуларне нације, оне која превазилази религију, почела је са идејом уједињења Албанаца, без обзира на вероисповест, на основу заједничког језика и стварања секуларне албанске нације. Идеја је почела да се шири најпре од албанских римокатолика у Италији и од православних Албанаца који су се доселили у Румунију и Влашку. Њихов главни представник Наум Већилхарџи, отац првог званичног албанског писма, није био чак ни албанског, већ грчког и словенског порекла, румунски имигрант. Сама идеја је била апсурдна, јер албански народ, као јединствен народ, једноставно није постојао. Први муслимани у покрету били су браћа Фрашери – Наим, Абдул и Сами, који су се придружили покрету. Међутим, они нису били

сунити, већ бекташије, припадници веома хетерогене исламске секте дервиша, које званична исламска теологија сматра јеретичким.

У народноослободилачком покрету још увек није било сунитских муслимана, они су остали на страни султана, свог верског калифа и вође. Албанско национално буђење поклопило се и са регентством панисламског султана Абдула Хамида, који је позвао на муслиманско јединство за спас Царства, где су албански муслимани чинили његову личну гарду. Они су албанизам и нову вештачку државу за албански национални пројекат сматрали издајом ислама. Покретачи идеје албанизма, у почетку су углавном били нерелигиозни, муслимани су овај концепт могли схватити само као антирелигиозну субверзију. Било је и неких муслиманских устанака који су крваво угушени, али нису имали народноослободилачки карактер. Углавном су се борили да задрже своје привилегије и одрже стање друштвене анархије која им је омогућила да легално краду од хришћана-Албанаца.

Да би остварили идеју албанске нације и државе, православни Албанци су желели да буде значајна верска независност од Цариградске васељенске патријаршије (Фанари) која је имала духовну јурисдикцију на територији Албаније, па су предлагали поновно успостављање православне албанске цркве, са функционалним језиком на албанском. Православни Албанци су одувек преферирали унију са православном Грчком, без обзира да ли би сви остали чисто Грци по пореклу или не.

Сплет историјских околности није био згодан за велику већину муслимана-Албанаца који су желели да њиховом новом вештачком државом влада султан до краја овога света. У Балканским ратовима Османско царство је поражено, па није уступило своје балканске земље на прерасподелу победничким православним државама. Муслимани-Албанци су остали напуштени, као османска провинција, која ће до краја бити лојална султану. Прихватио би идеју Албаније и албанизма нове вештачке државе, или би прихватио да се земља прерасподели и подели између хришћана, Грка и Срба. Овај ћорсокак је имао као излаз да сви прихвате идеју независне Албаније, засновану на националистичкој идеји коју су покренули римокатолици.

Поглавље III

Снажну подршку овом процесу дала је верска организација формирана у Америци, на челу са Теофанисом Нулом (Фан Ноли). Двојица православаца грчког порекла, Пандели Еванђели и Идхомене Костури, и пре повратка Фан Нолија, постали су премијери у претежно муслиманској Албанији. Слабост овог достигнућа била је у томе што се огромна муслиманска већина становништва није сматрала делом нове државне заједнице са православцима-Албанцима, нити је већина православних осећала блискост са муслиманима-Албанцима. Они који су се искрено борили за јединство Албанаца свих вероисповести, унутар Албаније, могли су се набројати на прсте, док су Албанци-православци из Америке били далеко.

Фан Ноли је 1913. стигао у Албанију да ужива у плодовима свог рада. Био је то његов први долазак у Албанију, у којој раније није живео. Рођен у Источној Тракији и Серу, путовао је по Медитерану и Америци, али не и у Албанију. И док је у свом матерњем грчком говорном подручју у Тракији имао лингвистичко познанство са муслиманским Албанцима, он би могао бити више фактор уједињења за Албанију, где муслимани нису били мањина, већ су им хришћани били потребни само као поданици. Зато су се православни хришћани који говоре албански оријентисали углавном на своју отаџбину Грчку.

Фан Ноли је упознао албанску исламску земљу која му није била толико непозната, јер је рођен у Османском царству и познавао њихов менталитет, али није добро познавао оне за које се борио, Албанце у Албанији. Бавио се феудалним односима где су поданици били Албанци-хришћани, а господари Албанци-муслимани.

Упознао је масовни устанак муслиманских сељака, који је предводио дервиш Хаџи Тамил. Али побуњеници су одбацили независну Албанију и хтели су да се врате под турску власт, и то је било шок за Фан Нолија. Сплет околности је идеју о независној националној Албанији учинио стварношћу, а Фан Ноли је био трећи православни лидер који ју је политички водио. Крајем 20. века Мојсију¹⁶⁸ и Фатос Нано¹⁶⁹, обојица грчког порекла се појављују. Постало му је

¹⁶⁸ Сусрет двојице председника, албанског Мојсијуа и грчког Стефанопулоса (од мајке пореклом из Северног Епира) протекао је 19.10.2004. у Тирани у атмосфери сарадње и међусобног разумевања за добру сарадњу. Алфред Спиро Мојсију, рођен 1. децембра 1929, био је председник Албаније од 2002. до 2007. Рођен је у граду Скадру, студирао је војну школу и покушао да уједини политичке фракције у земљи. Наследио га је Бамир Топи. Мојсију је Стефанопулосу рекао: „Уверен сам да је ова посета даљи корак у јачању односа две земље и народа и да води ка вишем нивоу сарадње у свим областима од заједничког интереса. Грчка је земља која подржава процес интеграције наше земље у евроатлантске и европске организације, што Албанија високо цени. Албанија цени улогу грчке мањине у јачању билатералних односа. На састанку је истакнуто да постојање било каквог проблема наслеђеног из прошлости не дефинише и не утиче на наше односе. Ипак, он се мора решавати и решавати кроз дијалог заснован на Пакту пријатељства између два народа. Како су се наши премијери и на експертском нивоу договорили да се обезбеди право правно решење за проблем имовине Чама и Албанаца у Грчкој, као и Грка у Албанији. <https://www.presidency.gr/diloseis-ton-proedron-ellados-kai-alvanias-k-k-stefanopoyloy-kai-a-moisiu-meta-ti-synantisi-toys-sta-tirana/>

¹⁶⁹ Фатос, син Танасиса Наноа (alb. Fatos Thanas Nano), рођен је 16.09.1952, и више пута је био премијер Албаније. Лидер и оснивач Социјалистичке партије Албаније и посланик у албанском парламенту од 1991. до 1996. и од 1997. до 2009. Рођен је у Тирани као син Грка Танасиса или Танаса Наноа, бившег директора Албанске радио-телевизије, и Марије Нано (из породице Сутерићи), службенице у влади. Крајем фебруара 1991. Алија је именовао Наноа за премијера прелазне владе. Парламентарни избори одржани су 31. марта 1991. године, Лабуристичка партија Албаније освојила је већину. Рамиз је по други пут именовао Наноа за премијера, а његова нова влада није трајала дуже од прве. Штрајк синдиката приморао га је да поднесе оставку две недеље касније. Демократска

јасно да они неће дозволити да хришћанин дуго влада у муслиманској Албанији. У ствари, за време владавине краља Зога¹⁷⁰, понекад би неки хришћани могли да

партија Албаније победила је на парламентарним изборима 22.03.1992. због неефикасности владе, коју је предводио Александар Мекси, да спроведе ефикасне економске реформе, у чему је Нано био у праву. Влада Демократске партије је дозволила финансијске Понзи шеме, односно пирамидални скандал у Албанији, што је довело до друштвених немира 1997. године. Тада је већина Албанаца изгубила уштеђевину, уместо економских реформи дошло је до оружане народне побуне против председника Берише, који је био принуђен да поднесе оставку у јулу 1997. године. Бериша је расписао превремене парламентарне изборе 29. јуна и прогласио општу амнестију за све затворенике у марту 1997. Као и Нано, пуштен је из затвора и проглашен невиним од стране суда у Тирани 1999. године, за наводну злоупотребу моћи и наводне корупције. Зато што је 27.07.1993. албански парламент одобрио захтев главног тужиоца Алуса Драгосија да се Наноу укине законодавни имунитет и 30.07.1993. Нано је ухапшен у тужилаштву и оптужен за „злоупотребу овлашћења и фалсификовање службених докумената у вези са италијанском помоћи”, због његовог политичког противљења председнику Сали Бериши. Нано је 3. априла 1994. осуђен на дванаест година затвора. Захтев за ослобађање Наноа потписало је 700 хиљада људи, који је упућен председнику Бериши. Amnesty International, Human Rights Watch (раније Helsinki Watch), the Inter-Parliamentary Union и друге групе подржале су Наноа. Његова бивша супруга Регина Нано постала је посредник за слање инструкција руководству странке, понекад и усмено. Одбијањем ревидираног албанског Устава на референдуму 1994. године, спољни односи између Албаније и Европске уније, али и Сједињених Држава, почели су да се погоршавају због ауторитарности председника Берише. Интелектуалци, као што су Рецеп Мејдани, Пандели Маико, Кастриот Ислами, итд., били су по страни. „Покрет за дебату” Социјалистичке партије, који је именовао Нано, такође је захтевао спровођење препорука Стејт департмента, Европског парламента и Европског савета за решавање политичке и институционалне кризе. Даље је захтевао да Конгрес уклони марксистичке и марксистичко-државне концепте из партијског устава и програма, да негира Владимира Лењина и Коминтерну и да врати Карла Каутског и Другу интернационалу.

¹⁷⁰Краљевска кућа Зогуа до 1922. године била је позната као Зоголи и представљала албанску династију коју је основала исламизована древна хришћанска породица Јована - Зогу-паше из Матија у Албанији, почетком 20. века. Ова породица је дала јединог монарха као краља Албаније, Зога Првог од Албаније од (1928-1939), када је одстрањен од италијанске фашистичке инвазије и Виктора Емануела Трећег од Италије који је преузео његов престо. Прогнани краљ Зогу је преминуо 1961. године, а његов једини син Лека постао је престолонаследник Албаније (рођен 1939), њега је албанска Народна скупштина у егзилу прогласила за краља Албанаца. Краљ Лека је остао глава куће и задржао право на престо до своје смрти 2011. године, када га је наследио његов једини син Лека Други. Лека нема синове и једини је наследник краља Зога, док је његов садашњи наследник Скендер Зогу, односно његов први рођак. Он користи епитет Скендер, што имплицира историјског потомка Александра Великог). Видети: Patrice Najbor, *Histoire de l'Albanie et de sa maison royale* (5 volumes), JePublie, Paris, 2008. And from the same writer: Patrice Najbor, *la dynastie des Zogu, Textes & Prétextes*, Paris, 2002. Look more: http://www.albanianhistory.net/1933_Zogu/index.html

постану премијери или намесници, али би врховна власт увек била у рукама муслимана.

Фан Ноли¹⁷¹ је поставио темеље за поновно успостављање данашње православне цркве Албаније као први епископ Албаније и захваљујући њему, Фанари су прихватили њену аутокефалност. Рођење албанске православне цркве и служење литургије на албанском језику свакако су допринели јачању идеје о новој албанској држави и нацији заснованој на језику. Тако су православни, имајући аутокефалну цркву, почели да се изјашњавају као албанско-православни. Исламски свет је омогућио стварање нове секуларне Турске унутар Албаније. Муслимани ће се привремено одрећи исламске идеје, у име идеје нове секуларне државе, чиме би идеја албанске ултрарелигиозне нације постајала све снажнија. Идеје о повезивању православних Албанаца са Грчком, стварању независне римокатоличке Албаније, или уједињењу муслимана са Турском, више нису биле реална гледишта. Тако су прихватили оквир новог секуларног и формалног албанског националног политичког покрета.

Постојање аутокефалне Православне цркве¹⁷², је доказало да је било Албанаца ван ислама. Енвер Хоџа је забранио религију и покушао да створи нову секуларну атеистичку албанску културу. Заправо, крај овог друштвено-

¹⁷¹ Теофан Стилијан Ноли познат као Фан Ноли, рођен као Теофанис од оца Стилијана, са грчким презименом Мавроматис, у Источној Тракији, 6. јануара 1882. године, био је писац, научник, дипломата, политичар, историчар и свештеник, оснивач Албанске православне цркве, који је био и премијер и регент Албаније 1924. године. Имао је важну улогу у успостављању албанског језика као националног језика Албаније са бројним преводима ремек-дела светске књижевности. На енглеском је опширно писао о хероју Георгију Скендербегу (из грчке породице од оца, а српског од мајке – где се користи епитет Скендер, подразумева историјског потомка Александра Великог). Превео је Нови завет на енглески (Нови завет Господа и Спаситеља нашег Исуса Христа из одобреног грчког текста Цариградске цркве и Цркве Грчке), који је објављен 1961. године. Ноли је дипломирао на Харварду као доктор историје на тему Георги Кастриотис-Скердебеис, на Универзитету у Бостону. За православног свештеника рукоположен је 1908. године и уздигао је некадашњи албански језик у писану православну црквену употребу. Кратко време је живео у Албанији након проглашења независности 1912. и после Првог светског рата, Ноли је водио дипломатске напоре уз подршку америчког председника Вудроа Вилсона, успешно предводећи Албанију за приступање Лиги народа. Критичар корупције и неправде албанске владе, предводио је народну револуцију јуна 1924. године. Био је премијер до збацивања његове револуционарне владе од стране паше Ахмета Зогуа, оснивача албанске краљевске куће за време владавине 1928-1939. Прогнан је у Италију и трајно се настанио у Сједињеним Државама 1930-их, поставши амерички држављанин и проживевши остатак живота као верски вођа албанско-америчке заједнице и писац, до 13. марта 1965. Видети: Simakos Gergi (2011). *The Theofanis Mavromatis (Fan Noli). Effects of nationalist tendencies on the mutation of national consciousness and belief*. Thessaloniki: AUTH - Doctoral Dissertation, pp. 13.

¹⁷²Alexios Panagopoulos, 2009, *The political importance of the Orthodox Church in Albania 1990-2005* (Doctoral Dissertation), State University of Belgrade - Political Sciences).

политичког експеримента данас је свима познат. Православни из Америке су хтели да наставе дело Фана Нолија, али Ноли више није постојао, и доступна би била само Васељенска патријаршија. Грци православци треба поново да се врате у цркве Албаније, све док локално свештенство не буде довољно развијено. У ствари, питање поновног успостављања православља у Албанији постало је отворено политичко питање.

Муслиманске власти Салија Берише пратиле су сваки корак егзарха васељенског патријарха, епископа Анастасија, и тумачиле грчке напоре као припајање јужне Албаније грчкој држави. Јачањем исламског утицаја на политичку оријентацију Албаније почео је да се јавља и исламско-хришћански сукоб, због чега је деловање Албанске православне цркве постало доминантно унутрашње политичко питање, веома важно за све Албанце, али и међународно политичко питање које је утицало на албанско-грчке односе.

Беришин режим је покушао да блокира архиепископа Анастасија и натера га да напусти земљу. Влада Салија Берише имала је происламску оријентацију, једини аргумент Грчке за олакшавање положаја архиепископа Анастасија био је регулисање положаја албанских радника у Грчкој. Непосредно пре политичких промена у Албанији изазваних кризом финансијске пирамиде, православна црква је успела да образује локалне кадрове, а након доласка социјалиста на власт ситуација се из корена променила. Са проевропском оријентацијом, социјалисти треба да траже подршку од Европе и Грчке, јер су многи од њих на различите начине били повезани са грчком културом.

Много касније, први пут након седамдесет година од Фана Нолија, неки православни политичари су заменили муслимане на веома високим позицијама у јавној државној власти. Ноли је као албански националиста желео Националну албанску цркву, а социјалисти и левичари сматрали су православну цркву политичком полугом и инструментом за доказивање да и Албанија припада Европи. С обзиром на то да су неки од функционера социјалистичке партије били Грци или Цинцари, односно мешовитог грчког порекла и много лакше су прихватили стварање ненационалне православне цркве.

У уставу, албанска држава је дефинисана као неетничка, са успостављеном православном црквом у Албанији, али и да њоме не могу управљати странци. Верски и политички компромис довео је у Синод два Грка и два Албанца и то је била важна победа за православље и европску идеју. Тако је постављена основа деловања Цркве без обзира на политичке промене које су наступиле 2005. године. Православна црква је постала неизбежни чинилац целокупног друштвеног живота земље. Међународна интеграција као геополитички аргумент нашла је примену кроз ислам у Албанији и хришћанство у Европи. Поред учешћа у свим видовима јавних делатности, Православна Црква је постала и објект међународних односа.

Поглавар Православне цркве Албаније Анастасиос Ђијанулатос, као професор Атинског универзитета и немачких универзитета, биран је на највише функције у светским верским институцијама и организацијама, стално је

позиван на многе политичке и дипломатске конференције међународних политичких институција и организација. Међународне резолуције са ових конференција и говори архиепископа Анастасија сведоче да је читав европски свет његову друштвену активност сматрао високом политичком активношћу за стабилност на Западном Балкану, али треба да се обрати и онима са друге стране Атлантика, православним Албанцима-Американцима. Нолијевска заједница је од почетка доласка Епископа Анастасија показивала непријатељство према њему, за пут обнове Цркве у својој отаџбини. Било је тешко савладати овај отпор и доказати да ће Нолијеве идеје на крају постати велика стварност Анастасијевих дана.

Првобитна контингентност ове намере показује податак да су браћа Лиолин, који су водили Албанску православну заједницу и Цркву у Америци, били главни протагониста помирења. То је почело позивом на богослужење двојице албанских епископа, у цркви коју је основао Фан Ноли у Бостону, у Нолијеву част. Питање држављанства било је једино што су имали против новог поглавара Цркве у Албанији, које је полако почело да бледи, јер је архиепископ 2011. године навршио тачно двадесет година на месту поглавара Цркве Албаније. Био је то период огромних друштвених европско-оријентисаних стварања за добробит у току огромне друштвене креације, са болницама, старачким домовима, школама, образовним институцијама, европским програмима и европском оријентацијом, без дискриминације по вери, језику, пореклу, у корист целе Албаније, државе и друштва.

Закључак

На основу изнетих аргумената, без оклевања можемо поновити да је геополитичко деловање Цркве у Албанији од почетка имало веома велики међународни, друштвени и политички утицај. Међународна интеграција као геополитички аргумент имплементирана је кроз ислам у Албанији и углавном кроз хришћанство у Европи. Њено обнављање и деловање од првог дана представљало је значајан јавнополитички чин који је захватио све креативне сфере утицаја европско оријентисаног албанског политичког и друштвеног живота. Албанска православна црква је од 1991. године до данас направила огроман друштвени рад за нову државу Албанију. Геополитичка перспектива на Западном Балкану и политика религије и међународне геополитичке интеграције нашле су примену кроз хришћанство у Албанији. То је подстакло разумевање веома важног проблема кључног за разумевање унутаралбанских односа и односа Албанаца са суседима. Због свега овога, сигурни смо да је интересовање за ситуацију и улогу Архиепископа Анастасија у друштвеном и политичком животу Албаније увек било актуелно и да ће стећи друштвено-политички интерес као међународни пример. Иста православна црква у земљи увек ће бити важан фактор у њеном политичком животу и зато треба водити рачуна о свим заинтересованима за западнобалканско питање. Европска перспектива и међународна интеграција Албаније као аргумент за примену

геополитике, кроз ислам у Албанији и њен суживот са хришћанством, данас је јединствен пример не само за цео Западни Балкан и пут ка Европској унији и интеграцији, већ за цео свет као народ који покушава да побегне из своје тешке или мрачне прошлости у бољу будућност упркос својим хроничним оковима.

Превела с енглеског Дајана Лазаревић

ЛИТЕРАТУРА

- Albania, Intentari i ligatinave te Shqiperise*, Athens, 2003.
- Albanian Church, history and spiritual tradition, *Treasury of orthodoxy*, Athens, 2000, pp. 486-506.
- Almanac, The New York Times Almanac*, 2007, pp. 526.
- Alvanos H., *Democracy of dinosaur*, Thessaloniki, 2000.
- Ars G. L. (Арш Г. Л.), *Краткая история Албании*, Moscow 1965.
- Baba R., *Misticizma islame dhe bektashizma (Islamic mysticism and bektashism)*, Tirana, 1995.
- Barcas P., *Albania 1997*, Athens, 2003.
- Benos J., *Battles of Albanian people for independence*, Athens, 1983.
- Berard V., *Turkey and hellenism. Greeks, Valachians, Albanians, Bulgars, Serbs*, Athens, 1987.
- Cargacos S., *Albanians, Arbanites, Greeks*, Athens, 1999.
- Castellan G., *Histoire de l'Albanie et des Albanais*, Krozon, 2002.
- Cici F., *Shestime dykrenore, Fan Noli ne fe (Two-winged crown, Fan Noli in religion)*, *Gazetta ABC*, November 8, 2005, pp. 20, Tirana.
- Greece, Albania and Northern Epirus*, Chicago, 1963.
- Eustatiadis K., *Albania- Greece and Organization of United Nations*, Athens, 1946.
- Faveyrial J.-C., *Histoire de l'Albanie*, Peje, 2001.
- Frasheri N., *Fletore e Bektashinjet (Book about bektashis)*, Bucharest, 1896.
- Glavinas A., Vasilije Drinopoljski and his activity on church question of Albania, *Epirus calendar*, 4, (1982), pp. 87-113, Ioannina.
- Hetzer A. – Finger Z., in their work *"Lehrbuch der vereintlichten albanischen Schriftsprache"*, Hamburg, 1993.
- Hoxha E., *Disa mendime per rilindesit (Reflexion on promoters of our national renaissance)*, *Studime politiko-shoqerore*, 2 (1982), Tirana.
- Hoxha E., *Reflexions sur le moyen orient*, Tirana, 1984.
- Hourani Albert, *History of the Arab Peoples*, translated by Byron Mataragas, published by Nea Synora-AA Livanis, Athens, 1994.
- Ikonomu F., *Orthodox Church of Albania 1912-1988. and fight for hellenism in Northern Epirus*, Athens, 1988.
- Johalas T., *Albanian-Italian bibliography*, Athens, 1996.

- Karčić F., *Sharia courts in Yugoslavia 1918-1941*, Sarajevo, 1986.
- Kathimerini, Do not mix religion and terrorism, *Kathimerini*, October 14, 2001, Athens (interview).
- Krasniqi R., *Georges Kastrioti, Scenderbeg*, Paris-Firenza, 1983.
- Konidaris G., *About first mention of Albanians in ecclesiastical sources and their boundaries in Byzantine era*, Athens, 1953.
- Kontis V., *The Greeks of Northern Epirus and Greek-Albanian relations*, Athens, 1992.
- Kola P., *The myth of greater Albania*, New York, 2003.
- Korkut, *Qur'an translated by Besim Korkut*, Sarajevo, Capajevo, 1984, pp. 617, footnote 33, paragraph 2.
- Korm Ž, *Multiconfessional communities*, Sarajevo, 1977.
- Kupitoris II., *Albanian scientific reasearches about Albanian language and people*, Athens, 1994.
- Lazakis Ch., *Albania*, Athens, 2002.
- Marmullak R., *Albania and Albanians*, London, 1975.
- Patrice Najbor, *Histoire de l'Albanie et de sa maison royale* (5 volumes), JePublie, Paris, 2008.
- Patrice Najbor, *la dynastie des Zogu, Textes & Prétextes*, Paris, 2002.
- Panagopoulos Alexios (2009), *The political importance of the Orthodox Church in Albania 1990-2005* (Doctoral Dissertation), State University of Belgrade, Political Sciences.
- Pepo P., *Kujtime nga levizja per clirimin kombetar 1878-1912. (Memories from people's liberation movement 1878-1912)*, Tirana, 1962.
- Pinon R., *L'Europe et la jeune Tuquie*, Paris, 1911.
- Pollo S., Arben P., *Histoire de l' Albanie des origins a nos jours*, Roanne, 1974.
- Popovich A., *L'Islam balkanique*, Berlin 1986.
- Rizaj S., *The Islamization of the Albanians during the 15th and 16th Centuries*, *Studia Albanica*, 2 (1985), pp.127, Tirana.
- Simakos Gergi (2011). *The Theofanis Mavromatis (Fan Noli). Effects of nationalist tendencies on the mutation of national consciousness and belief*. Thessaloniki: AUTH – Doctoral Dissertation.
- Shpuza G, *Jurmime ne epoken e Rilindjes Kombetare (Investigation of the national renaissance period)*, Tirana, 1980.
- Smailagić N, *Lexicon of Islam*, Sarajevo, 1990.
- Viron K., *Les conceptions du comite de liberation nationale a propos de la paysannerie*, *Studia Albanica*, 2 (1983), pp. 46, Tirana.
- Victor B., *La politique du Sultan*, Paris, 1897.
- Wassa P., *La verite sur l'Albanie et les Albanaise*, Paris, 1879.
- Yannoulatos A., *Step of orthodoxy in Albania*, In Tritos M., *Orthodox Church on Balcans today*, Katherini, 2004.

Yannoulatos A., In Orthodox Church of Albania together live Albanians, Greeks, Tsintsars and Slavs, *Eastern Orthodoxy in Post-communist World*, Athens 1994, pp. 328-352.

Yannoulatos A., *Religious analysis of Islam*, Athens, 1975.

Yannoulatos A., *Islam*, Belgrade, 2005.

Yannoulatos A., Saga and vision calm coexistence of religious communities in Albania, *Ecclesia*, 71 (1994), pp. 231-234, 279-282, 329-330, 360-363 (inaugural address to the Academy of Sciences in Athens, December 14, 1993), Athens.

Yelda D., Pan-Ideologies in the Ottoman Empire against the West: From Pan-Ottomanism to Pan-Islamism, *The Turkish Yearbook of International Relations*, no. 36 (2005), Ankara, pp.151.

Alexios Panagopoulos

Member of European Academy of Sciences and Arts

Salzburg, Austria

<https://orcid.org/0009-0008-9304-4040>

alexios.panagopoulos@gmail.com

Lampros Patsavellas

State University of Athens Greece

Acting Prosecutor of Appeals of Nafplion,

Greece

<https://orcid.org/0009-0003-6096-4899>

INTERNATIONAL INTEGRATION LIKE ARGUMENT OF GEOPOLITICS: ISLAM AND CHRISTIANITY IN ALBANIA

Abstract

It is well known that Enver Hoxha was a dictator of Albania, who argued that the brotherhood of Islam was a basic principle of an important legal step for his state. The population of the Turkish origin within the chaotic Ottoman Empire, represented Arabs, Kurds, Albanians, who were the government members of the Ottoman Empire. There were no ethnic barriers for them, the only condition for holding public office was their conversion to Islam and acceptance Islamic culture. Violation of the sacred Islamic rules was considered a deviation from the genuine Islam and only by punishment and death penalty an example could be set for any apostate. The Christian land had been declared the state property of the Ottoman rule, it was cultivated by the Albanians and Christians under the supervision of the Muslims. Due to the new births as a result of the violent child abuse and the theft of the beautiful Christian girls who gave birth to the Turkish children, the number of the local Muslims considerably increased. Each Agha collected taxes for the Islamic state and maintained the tyrannical administration. Within the Ottoman rule some Christians managed to find themselves holding high administrative positions, but soon they were eliminated. The

real relationship between Albanian Muslims and Christians began to take shape since the existence of a joint national state in 1914. The Orthodox Christian Church in Albania has always played an important role in the creation of the new political and social milieu in modern Albania, for the political and social present, for its future and for its international relations with all the neighboring peoples and Europe. Thus, international integration as a geopolitical argument has found direct application not only in Albanian Islam, but also in European Christianity.

Key Words: International Integration, Geopolitics, Islam, Albania